

ความหลากหลายชนิดของแมลงหายากและใกล้สูญพันธุ์ในเขตสงวนชีวมณฑลสะแกราช

Diversity of Rare and Endangered Insect Species

in Sakaerat Biosphere Reserves

ลักขณา บำรุงศรี ยุวรินทร์ บุญทพบ สันตดา เขาวลิต ชมัยพร บัวมาศ

อิทธิพล บรรณาการ และสิทธิโรดม แก้วสวัสดิ์

กลุ่มกีฏและสัตววิทยา สำนักวิจัยและพัฒนาการอารักขาพืช

รายงานความก้าวหน้า

จากการจำแนกชนิดแมลงที่ได้จากการสำรวจแมลงในเขตสงวนชีวมณฑลสะแกราช อำเภอรังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา โดยสำรวจในบริเวณป่าดิบแล้ง รวมทั้งติดตั้งกับดักแสงไฟ พบแมลงหายาก 5 ชนิด จำนวน 9 ตัวอย่าง ได้แก่ ผีเสื้ออุงทอง; *Troides aeacus* (C.&R. Felder) จำนวน 5 ตัวอย่าง ผีเสื้ออุงทองป่าสูง; *Troides helena* Linnaeus จำนวน 1 ตัวอย่าง และผีเสื้อค้ำคาว ; *Lyssa zampa* Butler จำนวน 1 ตัวอย่าง ผีเสื้อพราหมณ์ ; *Brahmaea wallichii wallichii* Gray จำนวน 1 ตัวอย่าง ตั๊กกวางดาว; *Cheirotonus parryi* Gray จำนวน 1 ตัวอย่าง

คำนำ

แมลงหายากใกล้สูญพันธุ์ในความหมายของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมวิชาการเกษตร หมายถึง แมลงที่ได้สืบค้นจากตัวอย่างที่เก็บไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ระยะเวลาที่จับได้ครั้งล่าสุดมานานกว่า 30 - 40 ปี ซึ่งตลอดระยะเวลาดังกล่าวสำรวจไม่พบแมลงชนิดนั้นหรือพบแต่มีจำนวนน้อยมาก (ไม่เกิน 25 ตัวอย่าง) รวมทั้งแมลงที่มีอยู่ในบัญชีรายชื่อในอนุสัญญา CITES (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora) หรือ อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการค้า ซึ่งพืชและสัตว์ป่าที่กำลังสูญพันธุ์ ในบัญชีหมายเลข 2 (อนุ, 2540)

สถานีวิจัยสิ่งแวดล้อมสะแกราชเป็นแหล่งสงวนชีวมณฑล (UNESCO Biosphere Reserves) แห่งหนึ่งของโลกที่ทำหน้าที่ดำเนินการอนุรักษ์พัฒนา และสนับสนุนการศึกษาวิจัย ที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายนานาชาติทั่วโลก ซึ่งครอบคลุมเนื้อที่ประมาณ 48,800 ไร่ พื้นที่ไปปกคลุมด้วยป่าไม้สำคัญ 2 ชนิด ได้แก่ป่าดิบแล้ง (Dry Evergreen fore) และป่าเต็งรัง (Dry Dipterocarp forest) ป่าทั้งสองชนิดครอบคลุมเนื้อที่ประมาณร้อยละ 70 ของพื้นที่ สถานีวิจัย นอกนั้นเป็นป่าชนิดอื่น เช่น ป่าไผ่ ป่าปลุกทุ่งหญ้า เป็นต้น

รหัสการทดลอง 03-04-54-04-02-00-01-54

ในสถานการณ์ปัจจุบัน ระบบนิเวศของโลกได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและตลอดเวลา ทั้งสาเหตุที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และจากการกระทำของมนุษย์ เกิดความแปรปรวนและเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ (Climate Change) และความผันผวนของวงจรชีวิตในสิ่งแวดล้อมทั่วทุกมุมโลก ปัญหาเหล่านี้นับเป็นเรื่องที่น่าห่วงใยอย่างยิ่งสำหรับประเทศไทย โดยเฉพาะพื้นที่ป่าสีเขียวที่เคยอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งหล่อเลี้ยงชีวิตของสรรพสิ่งต่าง ๆ มาช้านาน ได้ลดน้อยถอยลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อจำนวนสิ่งมีชีวิตทั้งพืชพันธุ์และสัตว์นานาชนิดที่พึ่งพิงอยู่ในสิ่งแวดล้อม รวมทั้ง “แมลง” สัตว์ที่มีปริมาณมากที่สุดในโลก ต่างก็ได้รับผลกระทบจากภาวะวิกฤตนี้เช่นกัน อีกทั้งแมลงยังถูกคุกคามจากการล่า-การค้า โดยเฉพาะแมลงที่มีรูปร่างแปลกตา สวยงาม เป็นที่พึงประสงค์และแสวงหาเพื่อสะสมไว้เป็นสมบัติส่วนตัวหรือซื้อขายแลกเปลี่ยน จึงมีการล่าและจับกันมาก เกิดธุรกิจการค้าแมลงเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งส่งผลให้แมลงสวยงามที่เคยพบเห็นได้ง่าย ๆ เปลี่ยนสถานภาพเป็นแมลงหายากถึงหายากมาก และบางชนิดมีจำนวนน้อยอยู่แล้วในธรรมชาติ อาจสูญสิ้นเผ่าพันธุ์ ดังนั้นจึงต้องศึกษาถึงชนิดของแมลงหายากใกล้สูญพันธุ์ ทั้งนี้เพื่อจะได้นำข้อมูลไปใช้ในการประเมินสถานภาพของแมลงที่ได้ศึกษา รวมทั้งหาแนวทางเพื่อการอนุรักษ์แมลงหายากใกล้สูญพันธุ์ให้สามารถดำรงอยู่ในธรรมชาติได้อย่างยั่งยืนตลอดไป

วิธีดำเนินการ

อุปกรณ์

- 1) ตัวอย่างแมลงหายากและใกล้สูญพันธุ์ ที่รวบรวมได้จากแหล่งที่มีสภาพป่าอุดมสมบูรณ์
- 2) อุปกรณ์เก็บตัวอย่าง ได้แก่ สวิงจับแมลง ขวดฆ่า ขวดดอง ปากคีบ พู่กัน กล่องพลาสติก ถังพลาสติก ซองกระดาษใส่ตัวอย่างแมลง ถึงรักษาความเย็น
- 3) สารเคมีต่างๆ เช่น เอทิลอะซีเตท แอลกอฮอล์ 80%
- 4) อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำสไลด์ถาวร ได้แก่ สารเคมีต่างๆ เช่น น้ำกลั่น alcohol 50-100%, sodium hydroxide 10%, clove oil และ canabalsam เข็มเขี่ย แผ่นสไลด์แก้ว แผ่นแก้ว ปิดสไลด์ กล่องสไลด์ถาวร ตู้อบสไลด์ถาวร
- 5) กล้องจุลทรรศน์ชนิด stereomicroscope ,compound microscope และ กล้องถ่ายภาพ
- 6) อุปกรณ์วาดภาพ ได้แก่ ปากกา rotting และกระดาษไขเขียนแบบ
- 7) เอกสารประกอบการจำแนกชนิดของแมลงหายากและใกล้สูญพันธุ์

วิธีการ

- 1) สำรวจและรวบรวมตัวอย่างแมลง โดยแบ่งตามประเภทป่า ดังนี้ ป่าเต็งรัง ป่าดิบแล้ง ป่าเบญจพรรณ และป่าสัก โดยสำรวจในทุกๆ เดือน

2) บันทึกรายละเอียดของปัจจัยแวดล้อมที่พบแมลง เช่น ระดับความสูงจากน้ำทะเล ความชื้นสัมพัทธ์ในอากาศ อุณหภูมิ และพิกัดทางภูมิศาสตร์ (GPS)

3) นำแมลงที่มีสีสันทสวยงามหรือรูปร่างแปลกมาจัดรูปร่างตามวิธีการของแต่ละชนิด จากนั้น นำมาจำแนกชนิด ศึกษาข้อมูลของชนิดเหล่านั้นในพิพิธภัณฑ์แมลงกรมวิชาการเกษตร โดยดูปริมาณที่มีในพิพิธภัณฑ์ ปีที่จับได้ครั้งสุดท้าย ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ถึงสถานภาพความมากมายของแมลงเหล่านี้ เช่น พบทั่วไปหรือหายาก รวมทั้งข้อมูลจากผู้ค้าแมลงทั้งในและต่างประเทศ บันทึกข้อมูลวันที่จับ สถานที่จับ ชื่อวิทยาศาสตร์

เวลาและสถานที่

เวลา ตุลาคม 2553 ถึง กันยายน 2554

สถานที่ เขตสงวนชีวมณฑลสะแกกราช จังหวัดนครราชสีมา

ห้องปฏิบัติการกลุ่มงานอนุกรมวิธานแมลง กลุ่มกีฏและสัตววิทยา

สำนักวิจัยพัฒนาการอารักขาพืช

ผลและวิจารณ์ผลการทดลอง

จากการจำแนกชนิดแมลงที่ได้จากการสำรวจแมลงในเขตสงวนชีวมณฑลสะแกกราช อำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา โดยสำรวจในบริเวณป่าดิบแล้ง รวมทั้งติดตั้งกับดักแสงไฟ พบแมลงหายาก 5 ชนิด จำนวน 9 ตัวอย่าง ได้แก่ ผีเสื้อถุงทอง; *Troides aeacus* (C.&R. Felder) จำนวน 5 ตัวอย่าง ผีเสื้อถุงทองป่าสูง; *Troides helena* Linnaeus จำนวน 1 ตัวอย่าง และผีเสื้อค้ำคาว ; *Lyssa zampa* Butler จำนวน 1 ตัวอย่าง ผีเสื้อพราหมณ์ ; *Brahmaea wallichii wallichii* Gray จำนวน 1 ตัวอย่าง ตั๊กกวางดาว; *Cheirotonus parryi* Gray จำนวน 1 ตัวอย่าง

สรุปผลการทดลองและคำแนะนำ

การศึกษาชนิดแมลงหายากใกล้สูญพันธุ์ ระหว่างเดือนตุลาคม 2553 ถึง เดือนกันยายน 2554 โดยการสำรวจและรวบรวมแมลงหายากใกล้สูญพันธุ์จากป่าธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ นำตัวอย่างทั้งหมดที่รวบรวมได้ไปตรวจวิเคราะห์ชนิดตามหลักอนุกรมวิธาน พร้อมทั้งศึกษาจากตัวอย่างแมลงที่มีในพิพิธภัณฑ์แมลงและเอกสารที่เกี่ยวข้อง 5 ชนิด จำนวน 9 ตัวอย่าง ได้แก่ ผีเสื้อถุงทอง; *Troides aeacus* (C.&R. Felder) จำนวน 5 ตัวอย่าง ผีเสื้อถุงทองป่าสูง; *Troides helena* Linnaeus จำนวน 1 ตัวอย่าง และผีเสื้อค้ำคาว ; *Lyssa zampa* Butler จำนวน 1 ตัวอย่าง ผีเสื้อพราหมณ์ ; *Brahmaea wallichii wallichii* Gray จำนวน 1 ตัวอย่าง ตั๊กกวางดาว; *Cheirotonus parryi* Gray จำนวน 1 ตัวอย่าง

เอกสารอ้างอิง

อรุณ ลีวานิช. 2540. การอนุรักษ์แมลงในประเทศไทย. ว. กีฏ. สัตว. 19(2): 95-99.